Anarşist Ekonomi Tartışmaları (27)

Çeviri: Özgür Oktay
ozoktay@meydangazetesi.org

Kapitalizmi geleneksel yöntemlerin dışında inceleyen akademisyenlerden oluşan CasP projesine, Meydan Gazetesi'nin bir önceki sayısında yer vermiştik. Anarşist Ekonomi Tartışmaları yazı dizimize, aynı proje kapsamında yayınlanan ve kapitalizmin büyüme yanılsamasını inceleyen bir makale ile devam ediyoruz. Makalenin kısaltarak alıntıladığımız ilk üç bölümü, kapitalizmin stratejik sabotajını ve büyüme şeklini açıklıyor. Bu yazı ayrıca, tarih öncesi ekonomik faaliyetleri bugün ile karşılaştırmaya olanak veren, sosyo-biyofiziksel bir ölçütü, enerji yakalamayı kullanması açısından ilgi çekici, çünkü bu karşılaştırmayı para ya da üretim miktarları kullanarak yapmak imkansızdır.

Kapitalizm: Sabotaj Yoluyla Büyüme - 1

Giriş

Bir iktidar biçimi olarak sermaye teorisine(CasP) göre, tarihteki diğer toplumları olduğu gibi, kapitalizmi incelemenin en iyi yolu, onu bir üretim ve tüketim biçimi olarak değil, bir iktidar biçimi olarak ele almaktır. Toplumu bir iktidar biçimi olarak düşünmek, her şeyden önce, toplumsal gücü ifade eden ve belirleyen kurumlara ve süreçlere odaklanmaktır. Üretim ve tüketim tabi ki bu ifade ve belirlenim için önemlidir ancak tek başına değil ve çoğu zaman tersine olarak.

Temel CasP meselesi, iktidar biçiminin düzenini neyin yarattığıdır. Çalışmalarımızda savunduğumuz gibi, iktidar ve iktidara direniş karşılıklı olarak iç içe geçmiştir: iktidar olmadan muhalefet olmaz ve ister açık, ister örtük olsun, muhalefet olmadığında, zaten üzerine güç uygulanacak bir şey olmaz. İki güç sonsuz bir döngüde birbirlerini işaret eder, reddeder ve üretir. Şimdi, toplumdan bir iktidar biçimi olarak bahsettiğimizde, iktidarın, kendisine karşı olan direnişi bastırıp egemenliğini sürdürebildiği bir toplumsal düzeni tanımlarız ve bize göre bunu yapabilmesi, Thorstein Veblen'in stratejik sabotaj dediği şeyi ima ediyor ve gerektiriyor.

İktidar, direnişi başarılı bir şekilde yönlendirmek, içermek ve gerekirse ezebilmek için, daha az iktidarı olanların ya da hiç iktidarı olmayanların özerkliğini sürekli olarak kısıtlar, sınırlar ve engeller. Dahası, bunu stratejik bir şekilde yapmaları gerekir: Çok az sabotaj uygulamak iktidarlarını sürdürebilmek için yetersiz kalabilirken, aşırı zorlamak isyanı tetikleyebilir veya daha da kötüsü, kontrol etmeye çalıştıkları toplumun temelini yıkabilir.

Kapitalizm öncesi tüm iktidar biçimlerinde, stratejik sabotaj, oldukça katı bir toplumsal yapı, nispeten istikrarlı bir kültür ve çok az veya hiç büyümeyen bir üretim ve tüketim ile birlikte görülüyordu. Bu sicille karşılaştırıldığında, kapitalist iktidar biçimi yeni bir döneme işaret eder: hem dinamik hem de büyümekte olan ilk tarihsel toplumu ve aynı zamanda, dinamizmi ve büyümesi kendi mantığına içkin görünen ilk toplumu temsil eder.

Enerji Yakalama

Bu konuda kaydedilen tarihsel kayıtlar açıktır: Geçen üç yüzyılda kapitalizmin yapısı sürekli olarak dönüştü, nüfusu patladı ve kişi başına düşen enerjisi benzeri görülmemiş seviyelere ulaştı. Bu bağlamda kapitalizmin benzersizliği **Şekil 1** ve **Tablo 1**'de gösterilmektedir.

CasP Bulmacası

Sonuç olarak, enerji yakalama açısından tarihteki iktidar biçimlerinin kapitalizmle ortaya çıkan yükselişe ve sonrasındaki patlayışa kadar oldukça sabit kaldığı açıktır. Ve burada bir CasP bulmacası ortaya çıkıyor. Rousseau'nun ünlü sözündeki gibi "İnsan özgür doğar ve her yerde zincire vurulmuştur" ve kapitalizm için de benzer bir tespit yapılabilir, fakat tersinden. CasP'a göre, kapitalizm, diğer iktidar biçimleri gibi, sabotaj yoluyla doğar ve zincirlerle yaşar ve fakat baktığımız her yerde büyüdüğünü ve genişlediğini görürüz.

Bu makaledeki amacımız, bulmaca gibi görünen bu "sabotajın ortasında büyümeyi" incelemek. Geçici olarak vardığımız sonuç ise aslında bunun bulmaca olmadığıdır. Hem ana akım hem de heterodoks taraflardaki geleneksel görüş, kapitalizmin üretim ve tüketimin artışı tarafından yönlendirilen bir sistem olduğu ve kısa dönemli krizler ve (zenginliğin) yeniden dağılımın yarattığı çalkantılar bir yana bırakılırsa, bu büyümenin nihayetinde iyi bir yaşamla ilgili olduğudur. Ekonominin bizzat kelime dağarcığı bu sonucu belirlemektedir:

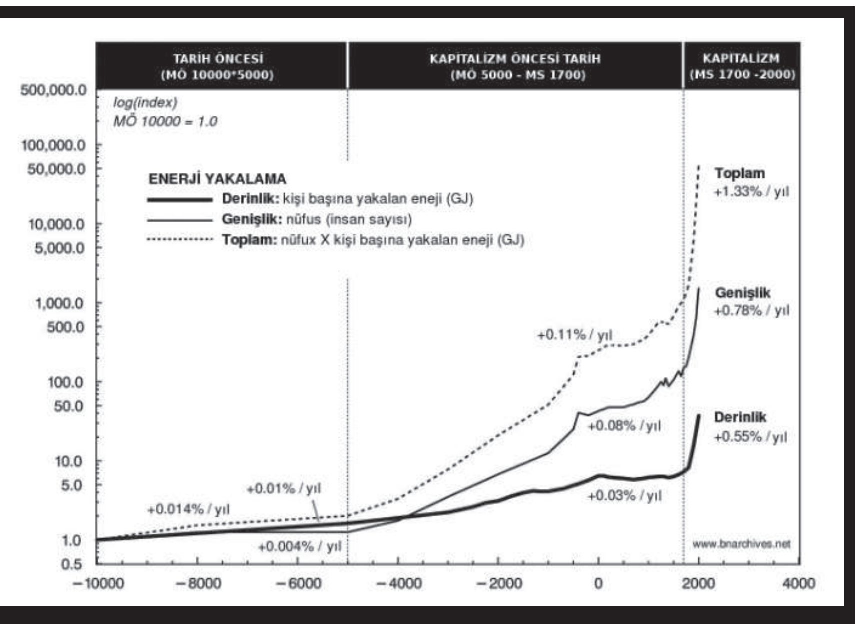
ekonominin "mal" ve "hizmet" üretip tükettiği söylendiği için, büyümesinin, tanım gereği, yükselen bir "yaşam standardına" eşdeğer olması beklenir.

Ancak birazdan göstereceğimiz gibi, bu düşünce kalıbı çok yanıltıcı olabilir. Neden? Çünkü bu sözde malların ve hizmetlerin önemli bir kısmının yaşamı sürdürmekle bir ilgisi yoktur: Büyümeleri, yaşamın değil, sabotajın genişlemesi anlamına gelir. Ve bu ispatlanırsa, kapitalizm, en azından kısmen, sabotaja rağmen değil sabotaj sayesinde büyüyor demektir.

Sabotaj

Sermayeleşen iktidar kavramı ve stratejik sabotajın zorunluluğu ile başlayalım. CasP'ye göre kapitalist iktidar, ayrımsal sermayeleşme ile ölçülebilir. Sahip olunan her bir varlık, gelecekte ondan beklenen kazancın bugünkü değerine risk-düzeltmesi yapılarak sermayeleştirilir (aktifleştirilir) ve bu sermayenin temsil ettiği güç ayrımsal olarak, yani onu diğer varlıklara, gruplara veya bütün olarak topluma oranlayarak ölçülür. İktidarın zorunluluklarına boyun eğen sermayeleştirilmiş varlıklar, mutlak olarak değil, ayrımsal olarak biriktirmeye yöneltilir. Amaçları, zenginliğin kendisini elde etmek değil, ortalamanın üstüne çıkmak ve normal kar oranını aşmaktır. Daha hızlı genişlemeyi değil, diğerlerinden hızlı genişlemeyi, en yüksek geliri elde etmeyi değil, toplamdan daha fazla pay almayı isterler. Sermayeleşen iktidarın dünyasında, ortalamanın üstüne çıkma çabaları, kârların ve varlıkların yeniden dağıtılması kendine çelişkili olduğundan, bunlar her zaman stratejik sabotajı içerirler. Kendi kazançlarını ve sermayeleşmesini diğerlerininkine göre artıran ve çoğu zaman onlarınkine zarar veren sınırlamaları, engellemeleri ve kısıtlamaları gerektirirler. Sermayeleşen iktidarın zorunlulukları topluma yayılıp ve çoğaldıkça, bu iktidarın üzerine kurulu olduğu stratejik sabotaj biçimleri de aynı şekilde yayılır ve çeşitlenir.

CasP projesi, ayrımsal birikim sağlayan birçok stratejik sabotaj yolunu tespit etti. Bu yolların bir kısmını (son yirmi yıldaki makalelerden) saymak gerekirse; işsizliğin artışı, gelir dağılımını sermayenin lehine düzenler; istihdam artışının yavaşlatılması, gelir dağılımını tepedeki bireylerin %1 inin çıkarına göre, varlıkları da tepedeki 500 şirkete kaydırır; yüksek enflasyon, gelir dağılımını genel olarak sermayenin ve özellikle de egemen sermayenin lehine düzenlerken alttaki nüfusun gelir standardını ve güven duygusunu zayıflatma eğilimindedir. Şirket birleşmeleri ve şirket satın alma furyası, gelir dağılımını egemen sermaye lehine düzenlerken gelişmemiş bölgelerdeki yatırımları engeller, tesislerin ve makine envanterinin büyümesini azaltarak, genelde bilinenin aksine, piyasa değerinin büyüme hızını artırır; silahlanma ve artan silah ticareti, gelir dağılımını önde gelen askeri şirketlerin lehine düzenlerken çatışmaları besler; Ortadoğu'da belirli aralıklarla enerji çatışmaları, bölgeyi çökertip ve dünyada çalkantı yaratırken, gelir dağılımını petrol üreten devletlerin ve önde gelen silah ve petrol şirketlerinin lehine düzenler; mülkiyetin küreselleşmesi, ayrımsal birikimi yükseltirken, yerel ve küresel eşitsizliği derinleştirip halkları karşı karşıya getirir. Yükselen gıda fiyatları ve fiyatlardaki büyük dalgalanmalar, gelişmekte olan ülkelerde kitlesel açlığa neden olurken, dünyanın başlıca tahıl ticareti şirketleri ve büyük tahıl üreticilerinin ayrımsal gelirlerini artırır; korku-ve-açgözlülük döngüsünden yararlanan yatırırım algoritmaları ile finansta otomasyonun yaygınlaşması sonucunda, finansal istikrarsızlık artarken ayrımsal kazanç sağlanır. Abur cuburun çeşitlenip çoğalması, küresel bir obezite salgını yaratırken, gıda ve ilaç sektörünün dev şirket gruplarının ayrımsal kârlarını şişirir; Hollywood'un sanatsal özerkliği üzerindeki artan kısıtlamalar, izleyicileri güçsüz bırakırken, büyük stüdyoların ayrımsal riskini azaltır; Güney Afrika'daki ırkçı rejim, yarım yüzyıl boyunca altın madenciliği yapan dev şirket gruplarının ayrımsal birikimini garantilerken, İsrail'in Filistin işgali, askeri-finansal holding grupları için aynı işlevi görür; ABD'de rekor sayılara ulaşan tutsak sayısı, derinleşen gelir eşitsizliğini güvence altına alır; reklamlar, neredeyse bütün toplumları reklam verenlerin sermayeleşen şarkısıyla dans ettirir; gösteriş amaçlı tüketimin gelirleri düzenleyen bir rolü vardır; devletin borcu, alttaki nüfusun zararına, ama tepedeki %1'in ve onların şirketlerinin lehine kullanılır; finansal denetimlerin kaldırılması, kapitalist düzeni bozar ama bankacılık sektörünün ayrımsal kârlarını artırır. Ve liste uzayıp gidiyor...

Enerji Yakalama Miktarı - Dünya Toplamı

Şekilde, milattan önce 10 bin yılından günümüze kadar, dünyada yakalanan toplam enerji miktarının değişimi çizilmiştir. Buradaki "enerji yakalama" terimi, insan toplumu tarafından dönüştürülen tüm enerji türlerini belirtir. Bu dönüşümün girdileri ya da "yakaladığı" enerji kaynakları, biyokütle, çeşitli yakıtlar ve çeşitli hammaddeleri içerirken, çıktıları ise insan ve hayvan besinleri, ısıtma ve soğutma, maddi ve soyut nesneler, fiziksel ve sanal ulaşımı, son olarak ama daha da önemlisi, dönüştürme sürecinin kendisinde kaybolan enerjiyi içerir.

Bu örneklerin genişliği ve derinliği kuşku bırakmıyor: Kapitalizm gerçekten zincirlerle doğar ve zincirlerle yaşar. Stratejik sabotaj, onun mantığının ve günlük uygulamalarının ayrılmaz bir parçasıdır. Baktığımız her yerde, sermayeleşen iktidarın kısıtlamalar, engeller ve sınırlamalarla ilgili olduğunu görürüz.

Şimdi, bu zincirleri ve prangaları göz önünde bulundurduğumuzda, kapitalizmin, kendi var oluşunu sağlayan tuzaklara takılmasını, ekonomik durgunluk, gerileme ve zorluklar karşısında çaresiz olmasını bekleriz. Ve birçok açıdan öyle. Sayısız CasP araştırması, sermayeleşen iktidarın güçlenmesinin, dinamizmin ve büyümenin azalması ile korelasyon eğilimini gösterir. Ancak, dinamizm ve büyüme, kısıtlanmış olsalar da asla tamamen durdurulmaz. Kapitalizm muhtemelen, bu kısıtlamaları kaldırdığında olabileceğinden daha az dinamik ve daha yavaş büyümekle birlikte, diğer iktidar biçimlerine kıyasla hala göz kamaştırıyor. Öyleyse, görünüşteki bu benzersiz, hızlı toparlanma yeteneğinin kaynağı nedir? Kapitalizmin kendi iktidarının dayattığı sabotajı aşmasına ve diğer iktidar sistemlerinden daha hızlı ve daha güçlü bir şekilde genişlemesine olanak tanıyan şey nedir?

Enerji İçin Hiyerarşi?

Bulmacayı çözmek için Blair Fix tarafından yenilikçi bir deneme yapıldı. Fix, her zamanki ekonomik yoldan gitmek yerine sosyo-biyofiziksel bir yol izliyor. Termodinamiğin yasalarının, "denge durumuna uzak olan herhangi bir sistemin, bir enerji akışı ile desteklenmesi gerektiğini" belirten Fix, "insan toplulukları denge-de olmayan sistemler olduğundan, enerji akışlarının toplumsal evrim içerisinde önemli bir rol oynaması beklenir" diyor.

Fix'e göre, ekonomik büyüme nasıl ölçülürse ölçülsün, bir enerji dönüşümünü içerir ve enerji dönüşümü daima dönüştürücü niteliktedir. Ekonomistler bu dönüşümü fayda açısından düşünmeye eğilimlidirler: Biyokütle, fosil yakıt, ışık, rüzgar, hidroelektrik, termal ısı ve nükleer güçten gelen enerji, ürünlere ve hizmetlere, sonra tekrar tüketim yoluyla refaha dönüştürülür. Ancak bu sürece ilişkin, ekonomistlerin sıkça görmezden geldiği başka bir husus daha var: Toplum, enerjiyi ürünlere ve hizmetlere dönüştürürken, aynı zamanda kendi yapılarını da dönüştürür.

Fix'e göre toplumsal evrim, evrimin tümü gibi, enerji akışlarına bağlıdır; dönüştürülen enerji ne kadar büyük olursa, onu yakalama süreçleri de o kadar karmaşık olmalıdır; karmaşık süreçler toplumsal koordinasyonu gerektirir ve karmaşıklık ne kadar büyükse koordinasyon gereksinimi de o kadar büyük olur. Bununla birlikte, insanlar bu görevler için kendinden donanımlı değildirler ve toplumsal hiyerarşi burada devreye girer: İnsanları dolayım yoluyla ve kişisel olmayan bir şekilde ilişkilendirerek, büyük ölçekte koordinasyonu mümkün kılar.

Hiyerarşi İçin Enerji

Fakat bu önerme, gerçeklerle tutarlı olmasına rağmen, makalemizin temel meselesini karşılamamaktadır. Fix, iktidarın büyüme odaklı bir toplumda nasıl ortaya çıkabileceğini açıklarken, CasP ters bağlantıyı, özellikle de iktidar odaklı bir toplumda büyümenin nasıl ortaya çıkabileceğini çözmek istiyor.

Başlangıç noktamızı hatırlayın. Tarihsel sistemleri analiz etmenin en iyi yolunun, onları üretim ve tüketim biçimleri olarak değil, iktidar biçimleri olarak ele almak olduğunu savunuyoruz. Ve bu iddia bir kapristen ibaret değildir.

Örgütlü iktidarın önceliği, yazılı tarihin başlangıcına, belki de daha öncesine kadar gider: kökleri tarih öncesine uzanır; Yakın Doğu'nun ilk şehir devletleri ve imparatorluklarında açık bir şekilde görülmektedir; birbirlerinden bağımsız olarak erken medeniyetlerin hepsinde yeniden ortaya çıkar ve o zamandan beri toplumun örgütlenmesinde, neredeyse her seviyede egemen olmaya devam etmiştir. İktidar biçimleri stratejik sabotaja dayanır; bu nedenle çoğunun, nispeten durağan kalması ve kişi başı enerji yakalama açısından sınırlı oranda büyümesi şaşırtıcı değil. Bu kuralın istisnası, önceki iktidar biçimlerine göre çok daha dinamik olan ve hızla büyüyen kapitalizmdir. Bu yüzden, bizim bakış açımızdan mesele, kapitalizmin büyümek için neden iktidara ihtiyacı olduğu değildir, çünkü bizim görüşümüze göre, kapitalizmin ve diğer iktidar biçimlerinin, esas yönelimi büyümek değildir.

Asıl ilginç mesele, iktidarla yönlendirilmesine ve iktidarın gerektirdiği stratejik sabotaja rağmen kapitalizmin neden büyüdüğüdür. O halde, hiyerarşi büyümeyi yönlendirmiyor, tam tersine büyüme hiyerarşiyi artırıyor olabilir mi?